

SİBİRYA ESİR KAMPLARINDA YEDİ YIL

SARIKAMIŞ'TAN VLADİVOSTOK'A

Dr. Yusuf İzzettin Bey'in Anıları

**Hazırlayan:
Prof. Dr. Bingür SÖNMEZ**

Prof. Dr. BİNGÜR SÖNMEZ, 1952 yılında Sarıkamış'ta dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Pendik Lisesi'ni 1969 yılında bitirerek İstanbul Tıp Fakültesi'ne girdi.1976 yılında Tıp Doktoru olarak mezun oldu. Aynı Üniversite'de 1977-1984 arasındaki uzmanlık eğitimi gördü. 1984 yılında Londra St. Thomas Hastanesi'nde kalp cerrahisi asistanı ve Rayne Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Aynı hastanede 1987-1990 yılları arasında 3 yıl çalışarak koroner cerrahisi eğitimi aldı.

1988 yılında doçent, 1997 yılında profesör oldu.

1990 yılı sonunda kesin dönüş yaparak İstanbul Üniversitesi Kardiyoloji Enstitüsü'nde göreve başladı ve 1995 yılına kadar aynı zamanda Florence Nightingale Hastanesi'nde çalıştı. Daha sonra, Florence Nightingale Hastanesi'nde Kalp Cerrahisi Bölüm Başkanı, aynı zamanda Kadir Has Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Cerrahi Bölümleri Başkanı olarak çalıştı.

2001 yılından beri özel bir hastanenin Kalp Cerrahisi Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Yurt içi ve dışında yüzden fazla yayını, 5 kitapta yazdığı 8 bölüm var. *Radial Arter Graft Hazırlanması, Kalp Yogası ve Ateşe Dönen Dünya: Sarıkamış* isimli kitapları var. Birçok tıbbi derginin editor listesinde görevli olup Sarıkamış ile ilgili sinema, belgesel, kitap gibi tüm çalışmalara katkıda bulunuyor ve bilimsel danışmanlığını yapıyor. *Ülkem Ateş Çemberi İçinde İken Sarıkamış, Nargin, Kafkas Cephesi, Aşıkların Dilinden Sarıkamış, Sarıkamış'tan Çanakkale*'ye isimli kitapları yayına hazırlamıştır.

Yurt içi ve yurt dışında bulunan 24 derneğin üyesi olan Prof. Dr. Bingür Sönmez, evli, iki çocuk babasıdır.

Tarihçi Kitabevi Yayınları • 144

Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakoğlu

Editör
Necip Azakoğlu

Hazırlayan
Bingür Sönmez

Haritaları Hazırlayanlar
Em. Tüm. Gen. Çetin Demirci
Em. Tüm. Gen. Taner Düvenci

Düzeltiler: Nevin Azakoğlu

Kapak ve sayfa tasarımı: Ahmet Çevik

Birinci baskı: Mart 2020, İstanbul
İkinci baskı: Temmuz 2020, İstanbul

Boyutlar: 13,5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 288

ISBN: 978-605-4534-90-6

Baskı ve cilt
İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri
Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8 Yenibosna
BAHÇELİEVLER-İSTANBUL
+90 (212) 496 11 11
Sertifika no: 44066

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
Sertifika No: 17618

Moda Caddesi No: 104/A Moda/Kadıköy-İSTANBUL
Tel: 0216 418 68 86 GSM: 0530 370 74 11
www.tarihcikitabevi.com info@tarihcikitabevi.com

 [tarihcikitabevi](https://www.facebook.com/tarihcikitabevi)

 [TarihciKitabevi](https://twitter.com/TarihciKitabevi)

 [tarihcikitabevi](https://www.instagram.com/tarihcikitabevi)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
ÖNBİLGİ	11
Sarıkamış'ta	13
Mukadder Esirlik	23
Nargin Adası	31
Hazırlık	45
Sibirya'ya İlk adım	54
Yeni Bir Mesele	63
Mayıs'ta Sibirya	88
İhtilal	102
Yeni Bir Hayat	115
Nezarethane	139
Japon İdaresinde	173
Vladivostok	184
Uzakdoğu'ya Veda	213
Yunan Torpidosu	235
11 Ağustos 1921	257
İki Hatıra	260
DİZİN	281

Dr. Yusuf İzzettin Dolgungil **(Torunu Betül Al Ahmadi'nin notlarından)**

- 1863 veya 1864'de İstanbul Cihangir'de doğdu.
- Babası küçük yaşta ölüncce, ailesi onu Kuleli Askerî Tıbbiye İdadisi' ne (sonradan Kuleli Askerî Lisesi olarak devam etti) yatılı olarak kaydetti.
- Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den (bugünkü İstanbul Üniversitesi) KBB mütehassısı olarak mezun oldu.
- Mezuniyetten sonra Erzurum'da askeri hekim olarak göreve başladı.
- 1915 başında (ya da 1914 Aralık) Erzurum'dan tifüsü hastaların bakımı için Sarıkamış'a gönderildi.
- Oradan Allahuekber dağlarında Rus askerleri tarafından esir alındı.
- 1922'de "esir mübadelesi" sonucu İstanbul'a geldikten sonra, esir edildiğinde Erzurum'da bıraktığı hamile hanımı Kevser Hanım'ı İstanbul'a çağırıyor. O güne değin hiç haber alamayan ve karısını terk ettiğini düşünen Kevser Hanım'ın erkek kardeşleri onu Erzurum'dan İstanbul'a -o devirde, Türkiye'nin o günlerdeki ortamında ve 7 yaşındaki erkek çocuğuyla- tek başına göndermeyip, Erzurum'a gelip eşini ve çocuğunu almasını istiyorlar. Ancak dedem Yusuf İzzettin o dönem koşulları nedeniyle gidemiyor, onlara da her şeyi açıklayarak, "boş kâğıdını" gönderiyor.
- Daha sonra (1925 veya 1926 yıllarında, kendisine madalya verildikten sonra) askerlikten ayrılıyor ve bekar, sivil bir "hükümet doktoru" olarak Erzurum'a tayin ediliyor.
- Yine aynı yıllarda (1925 veya 1926) anneannemle evleniyor.
- 1928'de annem dünyaya geliyor.
- Annem 'in büyüme sürecinde Iğdır'da (2 yıl) ve Trabzon'da 10 yıl hekimlik yapıyor.
- Sonra Erzurum'a TCDD hekimi olarak tayin ediliyor ve buradan emekli oluyor.
- 1956'da annem evleniyor. 1957 de ben, 1959 da kardeşim Ali doğuyor.
- 1961'de şeker koması sonrası Erzurum'da vefat ediyor.
- 1962'de ikinci kardeşim doğunca, ona dedemin adı, "Yusuf" veriliyor.

SUNUŞ

Bir Kulak Burun Boğaz uzmanı olan Dr. Yusuf İzzettin (*Dolgungil*), savaşın ilk günü olan 22 Aralık 1914'te, 10. Kolordu, 30. Tümen, 90. Piyade Alayı'nın sağlık subayı olarak katıldığı Sarıkamış Cephesi'nde düştüğü esarete yaşadıklarını gün gün anlatıyor.

Kahramanımız, başından geçen, tarihçilerin kabul etmedikleri ve uzun yıllar ilgi duymadıkları birçok olayı tüm açıklığı ile anlatıyor. Daha savaşın ilk günü olan 22 Aralık'ta taarruza geçen askerin aç olduğunu, mevcut olmadığı bilindiği halde ihtiyat erzakın üçte birinin sarf edilmesi emrinin verildiğini, ikinci ve üçüncü günlerde de bu emrin aynen tekrar edildiğini olduğunu hayretler içinde görüyoruz.

Birçok hatıradaki olduğu gibi kahramanımız, yaşadığı savaş bölümünü, muhtemelen o telaş içinde not edemediği için, ayrıntılı olarak anlatmıyor.

Ocak ayının ilk haftasında Başköy'den başladıkları geri çekilme sırasında İhsan Paşa'nın nasıl esir olduğunu, Enver Paşa'nın kıl payı esareten kurtulduğunu, Kornes (Kışlaköy, Güvenlik) köyüne kadar çekilmişken bir gece Rusların köye baskın yapması sırasında resmen gafil avlanarak nasıl esir düştüğünü ayrıntılı şekilde anlatıyor. Kahramanımız, 27 Ocak 1915 gecesi başlayan esaretinin her aşamasından bize hiçbir yerde yayınlanamamış bilgiler veriyor. Tren yolculuğu sırasındaki tüm istasyonlar ve durak yerlerinde yaşadıkları, ilk esir grubu olarak geldikleri Nargin Adası'nda gördükleri ve buradan sırası ile Sibiryaya boyunca sık sık değiştirilen esir kamplarında yaşadıklarını bize fotoğrafları ile anlatıyor.

Kahramanımızın Çita Esir Kampı'nda bulunduğu sırada

askeri hastanede doktorluk yaparken açtığı muayenehanede kulak burun boğaz uzmanı olarak çalıştığını, yani bir muayenehane bile açtığını öğreniyoruz.

23 Şubat 1921 de, yedi yıllık esaretten sonra memlekete dönmek için son esir kampı olan Wladivostok'tan 1500 esirle birlikte Hey Mey Maru (*Heimei-Maru*) gemisiyle büyük bir sevinç ve heyecanla yola çıkarken, başlarına neler geleceğini tahmin bile edememişti. Okyanusları aşırıp Süveyş Kanalı'ndan Akdeniz'e çıktıkları zaman Midilli açıklarında bir Yunan torpidosu tarafından esir alınarak götürüldükleri Pire Limanı'na demir atan gemide geçen 4 ay açlık ve sefalet dolu ikinci esaret sırasında hiçbir uluslararası kuruluşun gereği gibi ilgilenmediğini, yaşanan sıkıntıları ayrıntılı olarak öğreniyoruz. Kahramanımızın o şartlar altında sesini duyurduğu Kızılhaç'ın yardımı ile sadece sağlık görevlileri, yaşlılar, kadınlar ve Yunanlılara göre İstanbul'a vardıktan sonra Anadolu'ya savaşmak üzere geçemeyecek kadar malul olanlar, bir gemi ile İstanbul'a dönüyorlar. 395 esir 6 Ağustos 1921 günü Pire'den ayrılırken, gemide kalanların esareti 13 Ekim'e kadar devam eder ve götürüldükleri Nargin Adası kadar sefalet dolu olan Azinara Adası'nda 8 aylık esaretten sonra 19 Haziran 1922 tarihinde İstanbul'a gelebilirler.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra talih, kahramanımızı hasta olarak yattığı Sarıkamış Asker Hastanesi'nde görevlendirir. Sarıkamış'a esir olarak geldiği zaman kaldığı evi bulur, esir düştüğü Kornes (Kışlaköy, Güvenlik) köyüne giderek evinde misafir kaldığı *Sefer Ağa*'yı arar. *Sefer Ağa*'nın öldüğünü, evinin harabe olduğunu görünce atına binerek köyden çıkarken ara sıra başını çevirerek köye bakar ve tekrar yakalanarak esir edilecekmiş paniği ile atını süratle sürerek köyden çıkar.

Bu anıların kaleme alınmasına yardımcı olan Bahadır Dülger'e, yaşadığı savaş sonrası travmayı çok güzel tarif eder;

“Korkunç bir rüya görmüş gibiyim... Hani, çocukluk çağlarının insanı ter içinde bırakan korkunç rüyaları vardır. Tıpkı onlar gibi... Yalnız bunlardan, o günlerin hatıralarını içimde taşımadığım zehabına düşmeyin (zannetmeyin)... Ekseri gecelerimde o hayatı baştan yaşarım... Bitmeyen demiryolu seyahatlerine, sonsuz deniz yolculuklarına çıkarım. Bazen ellerinde yalnız kılıçlar ile keşif taarruzu yapmaya çıkmış bir Kazak müfrezesinin bana doğru gelmesi ile uyanırım. Bazen de son defa yüzünü görmeden gaip ettiğim annemi, o yarı müşfiki yanımda yaşar bulurum... Ona doğru koşarım... Fakat bunların hepsi birer hayal, birer seraptırlar... Uyanınca, önümden silinirler. Hulâsa ben öyle yarı hayal, yarı korku içinde tuhaf bir ömür geçiririm.”

Bu anılar, 1938’de Erzurum’da çıkan “**Doğu**” gazetesinde, daha sonra 1943’te Trabzon “**Halk**” gazetesinde tefrika olarak yayınlanmıştır.

Kahramanımızın tüm hatırası, fotoğrafları ve sakladığı materyaller, anılar yayınlandıktan sonra Sarıkamış - Kafkas Cephesi Araştırma Tanıtım Merkezi’ne verilmek üzere torunu Betül Al Ahmadi aracılığı ile tek varisi olan kızı Sema Şefkat Dolgun Hanımefendi (rahmetli) tarafından Prof. Dr. Bingür Sönmez’e emanet edilmiştir.

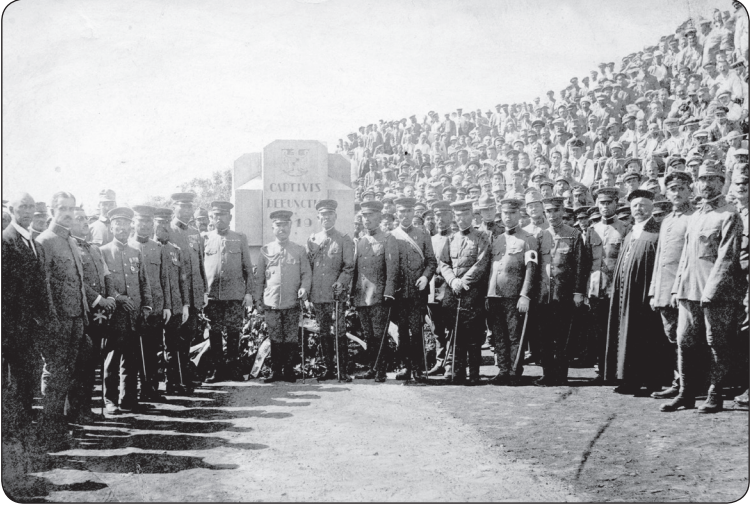
Prof. Dr. Bingür Sönmez

Görsel 9. İrkutsk Mezarlığı; Üseraya mahsustur.

Görsel 10. Vladivostok şehrinde ölen bir Macar esirin cenaze merasimi (1919).

Görsel 11. Vladivostok şehrinde ölen müttefik esirler adına yapılan abidenin açılış töreni (1919).

Görsel 12. Vladivostok esir kampında bulunan (1920 - 1921) kıdemli esirler şehre gidebilmek için üzerinde Japonca yazılar ve mühür bulunan tahtadan yapılmış bu belgeyi kapıdaki nöbetçiye göstererek kamptan serbestçe çıkabiliyorlardı.

Görsel 13. Dr. Yusuf İzzeddin'in Vladivostok'ta açtığı muayenehanesi, esir arkadaşı Dr. Lütfü Tahsin'in şikâyeti üzerine Rus otoriteler tarafından kapatılır (1920).

Görsel 14. Esir olarak Sankamış'a ilk geldikleri gün kaldıkları ev.

DİZİN

A

- Açensk 55
Aden Feneri 224
Akpusor 13
Aleksandrovszkaya Uliça 148
Ali Said Paşa 260
Allahuekber Dağları 15, 20
Alptekin Müderrisoğlu 17
Amur nehri 91, 167
Angora nehri 88
Antipika 90, 91, 109
Aras vadisi 13
Ardahan 15
Arkangel 122, 123, 125, 126, 128
Azak Körfezi 48
Azinara Adası 8

B

- Babülmendeb 225
Bahr-i Ahmer 92
Bakü 28, 31, 32, 34, 36, 37, 40,
45, 47, 49, 50, 55, 95, 163
Bakü Cemiyeti Hayriye-i İslam-
iyesi 28

- Baraholka 80, 165, 209
Bardız 20, 25
Başköy 7, 17, 20
Baykal gölü 88, 89, 90
Baytar Kayserili Münib 106
Binbaşı Murad 24
binbaşısı Sabri 107
Boğaziçi 257
Bolşevik İhtilali 103, 105
Borza 80, 91
Brestlitovsk 230
Broyer kardeşler 79, 86

C

- Cihangir 81, 82, 83, 84, 85, 86,
87
Coşima Denizi 216
Çanakkale 233, 255, 256, 261
Çardaş Fürstin Opereti 198
Çatak Köyü 25
Çelabinsk 53
Çerkez Yusuf İzzeddin Paşa 21
Çermik 20, 25
Çiçikar 80, 167, 168, 169

Çita 7, 90, 105, 109, 113, 115,
122, 126, 128, 129, 130,
131, 132, 133, 134, 135,
136, 137, 144, 148, 149,
160, 163, 165, 166, 167,
265
Çorni Hilep 65

D

Dağıstan 48
Danimarka Kızılhaç Cemiyeti
99, 113
Dauria 87, 91, 93, 95, 96, 97, 99,
101, 103, 104, 105, 106,
107, 108, 109, 167, 187,
274
Daurya 68
Demirkapı 48
Derbend 48
Divik 17, 20
dizanteri 21, 26, 50
Doktor Aleksandridis 35
Doktor Aleksiyevev 71, 75
Doktor Favorski 113, 117, 163
Doktor Gutzeit 71
Doktor Hasköylü Hakkı 35, 92
Doktor İsmail Ali 24, 25
Doktor Karl Grebenz 11
Doktor Kazanlı Şehidullah
Fikri 35, 92

Doktor Kıbrıslı Bahir 35
Doktor Lütüfî Tahsin 210
Doktor Maçkalı Hasan Şahin
35
Doktor Nansen 245, 247
Doktor Rasim Bey 178
Doktor Rösler 71
Doktor Şlemmer 247
Doktor Trabzonlu Raif 76
Doktor Uray 174, 175
Don nehri 48

E

Ekrek 13
Ekrekom 13
Enver Paşa 7, 14, 20, 27, 29, 223,
261
Erdekli Panayot 248, 249, 250,
251, 253
Ernest 78
Ersenek 15
Erzincanlı Muhiddin 200
Erzurum 9, 20, 39, 72, 93, 262,
264, 266
Erzurumlu Yüzbaşı Hakkı 18

F

Faust Operası 62
Fethi Bey 22, 90
Formoz adası 217
Frau Hanekin 100

G

Galiçya 76
Gence 31, 74
General Semiyenov 103, 111
Gümrü 31

H

Hafız Hakkı Paşa 18, 20, 21
Harbin şehri 169
Hazar Denizi 29, 32, 37, 48
Herman 94
Hey Mey Maru (*Heimei-Maru*)
8, 213, 214, 216, 219, 226,
227, 231, 232, 233, 235,
236, 237, 238, 239, 242,
244, 245, 247
Hintli Müslümanlar 222
Hint Okyanusu 221
Hüseyn 42, 43, 44, 92, 108,
171, 187

I

İhsan Paşa 7, 20, 79, 90
İlleş Ferenc 78, 80, 82, 83, 86,
100
İrkutsk 70, 71, 75, 87, 88, 91,
163, 167, 273
İsmailiye 228
İsveç Kızılhaç Cemiyeti 99, 113,
174, 177
İzzet Hayri 105, 106, 108

J

Japon Kızılhaç cemiyeti 202
Japon Kızılhaç Cemiyeti 178
Japonlar 172, 173, 174, 175, 176,
178, 179, 183, 188, 190,
191, 192, 193, 194, 196,
198, 201, 202, 203, 210,
213, 215, 216, 236, 239,
240, 265

K

Kale Boğazı 14
Kamçatka 188, 198
Kelkitli Gül 203
Kızıldeniz 224, 225, 226, 227
Kızılkilise 21, 25
Kız Kulesi 257
Kigani köyü 24
Kolombo 215, 216, 221, 222, 223
Koptagel Osman Paşa 260
Kornes köyü 7, 8, 22, 262
Kosor 15
Krasnoyorsk 55
Krivoruçko 155
Kubişev 51
Kurgan 54, 55
Kuzniyeçk 49, 97
kvas 164

L

Lekeli humma 21,26, 28, 29,
271, 272

M

- Macar zabitler 78
Mahurka 64
Makes-i Efkâr 37, 106
Maksim Gorki 46, 47, 69, 96,
109, 132, 166, 213
Malakan yaylası 25
Malakka Boğazı 220, 221
Malçiyevski Pazar 206
Malçiyevski Pazarı 204
Mançuri hududu 91
Mançurya 37, 68
Marinsk 55
Marusa Liyahov 127
Mavera-yı Amur 171, 185, 187,
188
Menşevikler 103, 133, 142
Metres 108, 187
Midhat Paşa 92
Midilli 8, 232, 237
Miralay Arif 56, 63
Miralay Halilov 35
Miralay Hasan Vasfi Bey 19
Miralay Kaşimura 177
Miralay Paltareski 35
Mülâzım Danilov 157
Mürebbiye 108
Müslüman Gürcüler 210, 211,
214
Müslüman Tatarlar 104

N

- Nagazaki 213
Nargin adası 93
Nargin Adası 7, 8, 29, 32, 37
NARGİN ADASI 31
Narman 21, 24, 262
Narodni Dom 166, 187, 201
Nataşa 115, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 124,
125, 126, 127, 128, 129
Nataşa Golovçikov 116, 127, 128
Nikolayevsk 171
Nikolsk Usuruski şehri 172, 176
Ningota istasyonu 170
Novonikolayevsk 55

O

- Obi nehri 55
Oloviyoannaya İstasyonu 91
Oltu kasabası 14
On yedinci Fırka 24
Ospet 13
Otuz birinci Fırka 13, 14, 19
Otuz ikinci Fırka 13

P

- Penek 15
Penza 49, 95, 97
Petrograd 53, 101
Petropavlovsk 55, 98, 198
Pire limanı 241

Pire Limanı 8
Piyade Yüzbaşı Ahmet Fikri
106
Piyetçenka 90, 91, 109, 120,
121, 123, 124, 131, 163,
166
Poltavskaya 170
Portsaid 228, 229, 230, 240
Prens Oldenburg 29
Profesör Nagakava 174, 199
Progre Gazetesi 241

R

Rabia hanım 207
Razdolno 170
Ressam Seidler 100
Rodos 232
Rostov 48, 49
Ruski Ostrov 176, 184
Ruşen 203

S

Sada-yı Kafkas Gazetesi 35
Safer Ağa 22, 23, 262
Samara 51
Sardunya adası 248
Sarıkamış 5, 7, 8, 9, 17, 25, 26,
29, 31, 32, 72, 115, 260,
266, 268, 271, 272, 277
Semiyenov Harekâtı 103
Sestriça miloserdiya 126

Seylan adası 221
sıtma 26
Sibirya 5, 7, 24, 43, 44, 45, 53,
54, 58, 59, 60, 65, 66, 67,
70, 79, 88, 90, 91, 96,
102, 108, 109, 122, 154,
163, 167, 176, 211, 218,
261, 264, 266
Singapur 220, 225
Soğanlı Ormanı 17, 18
Sumatra adası 220
Süveyş 8, 226, 227, 228, 229
Şanghay 191, 204, 205, 211
Şefkat Hemşiresi 127, 128
Şeyh Şamil 48

T

Tanin 27
Tatar hemşire Rahile Hanım
219
Tayga 55
Tayyareci Fesa 92, 94
tayyareci Salim 92, 131
Tiflis 28, 31, 115
tifo 26, 50
Tir-i Müjgân 92
Tiyençin 100
Tobolsk 102
Tokyo 211, 240
Tortum 21, 39
Tunguz 170
Türkistan 20, 51

Türk Kızılay Cemiyeti 213
Türk - Tatar Gençler Cemiyeti
187
Tyurma 148, 160

U

Ufa 51, 52
Umman Denizi 224
Ural dağları 52, 53
Urenburg 51
Üçüncü Müfettiş Cevad Paşa
260

V

Velillâhilhamd deresi 17
Viktorya Vapuru 248, 249, 250
Vladivostok 5, 97, 124, 126, 127,
128, 129, 166, 167, 170,
171, 174, 176, 180, 184,
185, 186, 187, 188, 189,
191, 193, 198, 200, 201,
202, 203, 205, 206, 207,
208, 211, 212, 214, 215,
216, 218, 220, 221, 228,
244, 265, 275, 276, 277

Voenni Gorodok 55, 56, 75
Volga 49, 50, 51, 73

W

Wilson Prensipleri 230

Y

Yarbay Çamura (Yukichi
Tsumura) 215
Yeniköy 21
Yukarı Liskâv 13
Yüzbaşı Arayi 175
Yüzbaşı Erzurumlu Salim 130
Yüzbaşı Hayrullah 24
Yüzbaşı İppen 101
Yüzbaşı Rayhel (Reichel) 101
Yüzbaşı Sami 212
Yüzbaşısı Kadri 106

Z

Zakim Köyü 25
Zima 70